

Objectes fantàstics

L'Octubre Centre de Cultura Contemporània, a València, acull, fins el dia 8 de novembre, l'exposició "Cinema fantàstic": són més d'un centenar d'objectes relacionats amb films de terror i ciència-ficció que formen part de la col·lecció privada de Maite Mínguez.

L'ambientació ha estat pensada per a inquietar, i ho aconseguix: les parets són negres, hi ha cortines negres, lletres negres i una llum prou esmorteïda per a donar al conjunt un aire mig misteriós o mig sinistre, segons l'objecte que l'espectador tingui al davant. Un reixat de filferro, a més, cobreix els artefactes que es mostren a l'exposició instal·lada al soterrani de l'Octubre Centre de Cultura Contemporània (OCCC). No s'explicita si és per a protegir-los dels visitants... o a l'inrevés.

"Hem volgut reflectir la relació entre la cultura popular i el cinema fantàstic", explica Emili Payà, de l'equip de programació de l'OCCC, "amb els referents que tots tenim a l'inconscient. Si l'ambient ajuda a trobar aquella olor especial de quan veiérem alguns dels films que ara s'evoquen, ho haurem encertat". I sembla que s'ha fet diana: l'endemà mateix de la inauguració ja es va sentir com algú

JOSEP MANEL VERT

demanava companyia per baixar a veure la mostra; rient i mirant de posar-hi cara de broma i etcètera, és clar; però el visitant no va voler anar-hi sol. Per si de cas.

La col·leccionista. Totes i cadascuna de les peces que s'exposen aquesta tardor a València formen part de la col·lecció de Maite Mínguez, que ja és una de les més grans del món pel que fa a objectes relacionats amb el cinema: *attrezzo* i vestits, autògrafs, guions, cartells o màscares han anat engrandint, amb el temps i la tenacitat de la recercadora, un catàleg increïble que ja compta amb vora 2.000 elements. A València se n'hi han aplegats, ara, cosa d'un centenar. Aquí en teniu uns quants.

■ **Clive i Karloff.** Una peça clàssica per a un film que no ho és menys: els autògrafs dels dos actors, Colin Clive i Boris Karloff, acompanyen una imatge on es veuen caracteritzats com el doctor Frankenstein i la seva criatura per al mític film de James Whale (1931). No podem sentir-hi el crit de triomf del científic, aquell estremidor "it's alive!" ('és viu!') repetit quatre vegades entre els trons de la tempesta, ni assistim a la tendra i terrible escena del (pobre) monstre agafant la mà de la (pobra) xiqueta que acabarà matant per accident, però tots dos sembla que ens hi vulguin mostrar l'infinit aclaparament que els seus personatges carreguen sobre les espatlles. En el cas de Karloff, tot un *gentleman* que, per atzar i constitució física, va quedar constret

al gènere de terror (del qual va esdevenir icona indiscutible), el pes es pot atribuir a la capacitat interpretativa i al feixuc maquillatge que li havien de col·locar en llarguíssimes sessions o a les famoses sabates de plataforma, que diuen que li van causar lesions a l'esquena de les quals ja no va fer mai net; en el cas de Clive, val a dir-ho, sembla que al costat del seu ofici davant la càmera hi col·locava també la mala bava que arrossegava a la vida real, causa o producte de l'alcoholisme que patia i que el va acabar duent a la mort tot just sis anys després d'aquell ja clàssic *Frankenstein*.

■ **Trinxador d'adolescents.** N'hi ha unes quantes, de carotes, que tenen lloc propi en la història, que esdevenen símbols més enllà (i independentment) de la qualitat del producte cinematogràfic que els va donar carta de naturalització. La màscara d'hoquei de Jason Voorhees n'és un bon exemple. I no importa gens ni mica que no fos fins al tercer lliurament de la saga filmica que el torturat assassí (preferentment d'adolescents, preferentment vora el llac on va morir ell ofegat i també preferentment de manera truculenta, ja sigui amb matxets, llances, martells, agulles de fer mitja, claus angleses, obreampolles, destrals o qualsevol estri escaient per a deixar imatges de més o menys impacte sanguinolent segons la destresa de cada realitzador) decidís d'amagar el rostre rere la protecció originàriament esportiva: l'objecte ha quedat indefectiblement lligat al gènere de terror en sèrie.

Des que Sean S. Cunningham va signar el primer capítol del llarg serial, el 1980, el fill de Pamela Voorhees (la primera assassina d'aquesta història, no ho oblidéssim pas: el nen li va sortir trinxaire, però és

que els testos retiren a les olles) ha ressuscitat tantes vegades com li ha convingut a la insaciable fàbrica de salsitxes hollywoodenca: ja no és fàcil de romandre al dia de les seqüeles i productes col·laterals (si s'enfronten Jason i Freddy Krueger en un mateix film, a quina sèrie l'hem d'apuntar?) que ha generat *Friday the 13th*, com no és fàcil tampoc d'aguantar el fil a una història que no es destaca precisament per la coherència argumental. Però sembla que tant hi fa: pràcticament només cal la màscara, per tenir un nou Jason disposat a fer d'escorxadador.

■ **El pitjor malson.** És un altre dels grans especialistes a esbudellar jovencells i, per bé que, a còpia de *remakes* i paròdies i marxandatge, de vegades prengui un aire mig divertit i quotidià, la veritat és que, fins i tot reduït a màscara per a la caracterització, Freddy Krueger fa posar els pèls de punta.

El vàrem conèixer per primera vegada al film de Wes Craven *A Nightmare on Elm Street* (1984) i des d'aleshores el seu barret de color indefinit i el jersei ratat, de ratlles verdes i vermelles, i aquell esmussador guant amb dits de ganivetes (que també és a l'exposició) formen part de la nostra (entranyable?) iconografia del terror. De nom complet Frederick Charles Krueger, fill d'una monja violada i torturada per una centena de psicòpates criminals tancats en un psiquiàtric, adoptat per un home alcohòlic que el maltractava, Freddy acaba instal·lat al número 1.428 d'Elm Street, a l'aparentment tranquil·la ciutat de Springwood.

I es dedica a assassinar criatures. I el detenen per aquesta vintena de crims. Però, passats un parell

d'anys, surt en llibertat per errors en el procediment. I és quan pares i mares d'Elm Street decideixen d'actuar pel seu compte: cremen Freddy a la caldera de la central elèctrica on treballava (vet aquí el cutis socarrimat que lluu a la gran pantalla). Les seves restes queden tancades al maletger d'un vell Cadillac deixat estar en un cementiri de cotxes. I és aquí que comença en realitat el film, perquè, en morir Freddy, s'enceta el malson: compareix amb molt funestes intencions als somnis dels fills dels incendiariis (després li agafarà gust i les víctimes s'ampliaran a conveniència) i des d'allà els va eliminant: el mal que els fa en somnis recaragolats es traspassa al món real.

■ **Guerra d'espècies.** Costava

tant, de posar les màscares i el maquillatge que havien de convertir actors i actrius humans en creïbles ximpanzés i orangutans i goril·les habitants d'*El planeta dels simis* que, un cop les tenien col·locades, ja no se les treien ni per menjar:

durant el rodatge, per tant, l'alimentació dels soferts portadors de les carotes es feia a còpia de líquids que poguessin absorbir a través del làtex. Ara, arribades directament des del plató d'aquell primer film basat en el relat de Pierre Boulle (la versió clàssica, diguem-ne, la que va dirigir Franklin J. Schaffner el 1968, la del Charlton Heston cridant a la platja, desesperat: "Maniàtics! Ho heu destruït! Jo us maleeixo a tots! Maleeixo les guerres! Us maleeixo!"), un parell de les màscares que li van fer guanyar un Oscar (diuen que fins que els productors no van comprovar l'efecte d'un actor amb carota no van accedir a tirar endavant el projecte: d'entrada havien pensat que l'efecte faria riure; per sort, el resultat els va convèncer) s'exposen a València: hi ha el cap d'un goril·la (i, per tant, d'un militar o d'un treballador manual) i d'una femella ximpanzé (el sector intel·lectual del planeta). Qui sap si és la de la doctora Zira i aquests llavis van besar l'atribolat coronel Taylor (el personatge de Heston) en un fa-

mós cast gest de respecte interespecial (entre espècies, per tant, i malgrat tot).

■ **Te la imaginaves més gros-**

sa? Quan la tens al davant sembla mentida que en aquesta bola que amb prou feines si fa un pam hi cabessin, possem per cas, 10.000 bateries turbolàser, 2.500 canons làser, 2.500 canons d'ió i —exactament— 768 projectors de raigs tractors. Però és que l'esgarrifosa Estrella de la Mort que podem veure a tota pantalla en algunes de les escenes més recordades de la saga de *Star Wars* diuen que feia, en realitat (la realitat del cinema), 120 quilòmetres de diàmetre. I així ja s'entén que hi fessin vida els centenars de milers d'éssers (entre oficials imperials i auxiliars i pilots i potser esclaus i qui sap si les seves famílies, també) que els més diversos estudis sobre la mortífera esfera han comptabilitzat (i d'aquí ve el dilema ètic que es presentava al diàleg d'un altre film, *Clerks*, sobre la destrucció de la famosa estrella, i que continua estimulants encesos debats internàutics).

És cert, per tant, que ara, vista de prop, no sembla que l'Estrella de la Mort sigui tan terrible com la pintaven, però la percepció primera no ens hauria de fer oblidar que parlem de la letal arma amb què l'imperi va destruir, d'un sol tret i davant els ulls astorats de la princesa Leia, el planeta Alderaan. En tot cas, abans que Luke Skywalker aconseguís (amb l'ajut de la força, tot sigui dit) tocar el punt feble a la immensa baluerna i fer-la explotar (d'aquella manera que exploten les coses a l'espai, si és cinematogràfic i al foc no li cal oxigen per a cremar), tenia la pinta que li veiem ara en

aquesta maqueta. Realment, el cinema fa màgia.

■ **Xiscla!** L'assassí amb capa negra

que es posa la carota d'inspiració munchiana per protagonitzar *Scream* (és a dir, 'crit', com el quadre famós), ofereix, de fet, als espectadors, a més de la corresponent dosi d'ensurts que caracteritza el gènere d'assassí-múltiple-fent-la-seva-feina-de-manera-imaginativa-fins-que-el-maten-i-espera-ressuscitar-la-propera, contínues i volgudes picades d'ullet als amants d'aquest cinema (a més de recrear escenes conegudes d'uns altres films de por, el director, Wes Craven, hi apareix d'encarregat de la neteja d'una escola tot vestit de... Freddy Krueger!). De fet, es considera que *Scream* va revitalitzar el terror destinat (sobretot) a adolescents, amb aquest seu assassí amant del gènere que practica l'ofici amb diligència: el primer mort, xicot del personatge que interpreta Drew Barrymore (a la qual, val a dir-ho, el de la màscara pela tot seguit

i de manera igualment truculenta: els pares se la troben al jardí, estripada i penjada d'un arbre) queda sentenciat quan ella falla una pregunta sobre pel·lícules de por.

■ **L'infern a la Terra.** És una altra saga d'èxit filmic que comença amb un conte, *The Hellbound Heart*, de Clive Barker (el mateix que es va encarregar de dirigir-ne la primera versió cinematogràfica, el 1987). *Hellraiser*

(amb la discutida deriva de seqüeles) va presentar de manera innovadora i per al gran públic les possibilitats dramàtiques (i sanguínies) de l'exploració sado-masoquista. A l'exposició s'hi mostra la cara de Pinhead (tota plena d'agulles, tal com ens avisa el nom en anglès d'aquest inquilí dels inferns), que ha esdevingut símbol de la sèrie: amb el rostre blanquinós i lacerat pels estris de tortura que caracteritzen el món de *Hellraiser* (hams i cadenats i filferros i punxons i tira-li, Martí), i les cicatrius que diu que li arriben a marcar el crani, aquest Pinhead és el més característic dels anomenats *cenobites*, els éssers encarregats d'un fatídic cub que, atiat per les ànsies de noves sensacions dels qui proven de resoldre l'enigma que amaguen els seus dibuixos, acaba traslladant els exploradors a un infern de sanguinolenta eternitat de dolor i plaer. Coses que passen.

■ **Te la posaries?** És la màscara pròpiament dita. De fet, ella soleta va donar el títol (*The Mask*, 1994) al film que va oferir a Jim Carrey bona excusa per a lluir repertori de ganyotes i ballar un rock espectacular amb Cameron Díaz (convertida, per les coses del guió, en la xico-ta del mafiós de torn que acaba, no caldria sinó, enamorada del bon paio de la pel·lícula). Aquesta és la curiosa peça

JOSEF-MANUEL VERT

antiga (representació de l'estafador i bromista déu nòrdic Loki, sabrem, en un moment donat, i trobarem naturalment bona l'explicació) que el tímid Stanley Ipkiss (Carrey) descobrirà flotant a les aigües tèrboles del port d'Edge City, aferrada per un cadàver, i que s'emportarà a casa, i que el transformarà en l'histrionèc ésser mig de còmic (amb gests de Bugs Bunny o l'ànec Duffy, entre més personatges dels dibuixos animats) que farà anar de corcoll tant lladres com policies. Mirada sense posar sembla inofensiva, oi que sí?

■ **Vestit de rat-penat.** És una de les màscares més famoses de totes les màscares que es fan i es desfan: què seria del vigilant de Gotham

EL TEMPS

antifaç que li donés anonim i fes joc amb el seu tarannà justicier: l'home es convertia en rat-penat i provava de posar ordre a la fosca ciutat dels seus amors. L'any 1989, Tim Burton portava al cinema el ja famós heroi del còmic i Michael Keaton es va enfundar l'uniforme que li havien adaptat: amb la capa (un element que alguns emmascarats d'unes altres òrbites —els *Watchmen*, per exemple— van descartar, al seu moment, perquè el trobà no només incòmode sinó, fins i tot,

perillós), el cinturó daurat i, és clar, les orelles de rat-penat.

■ **Elegància clàssica.** A la ràdio no li calia disfressa, però tothom ja se l'imaginava tal com era només de sentir-li la veu: abans d'arribar a les ones, Dick Tracy feia un centenar llarg

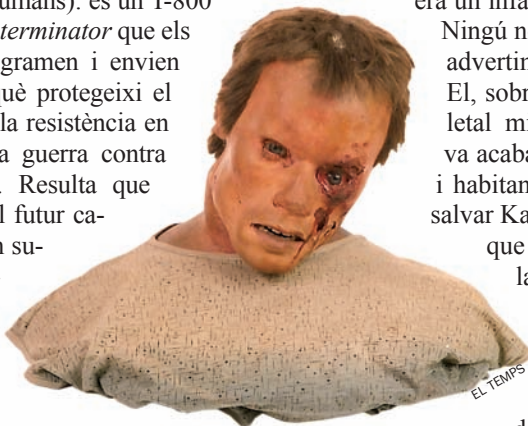

JOSEF-MANUEL VERT

de diumenges que entrava a milers de llars nord-americanes dibuixat a les tires de premsa dominicals i semblava impossible de no evocar-lo amb el barret clar, la gavardina groga i el rellotge-ràdio de polsera (un artefacte que, per a aquells anys 30 del segle XX, devia ser tot un què) amb els quals havia assolit popularitat. L'any 1989, Tim Burton va vestir Warren Beatty amb el barret de gairell, va convidar a la festa Madonna i Al Pacino i va fer reviure així el famós i rude inspector de policia que, segons el seu creador, el dibuixant Chester Gould, era, exactament, "un home sincer, alt, amb una barbata sobresortint, somriure hermètic i un nas com un bec d'àliga". I tot això, sota el barret.

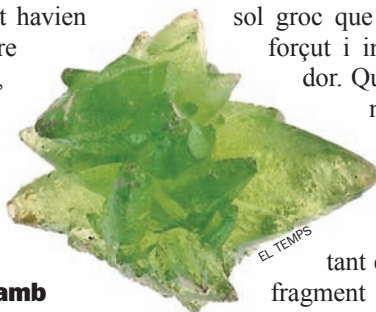
■ **Schwarzenegger 2.** Ja havia triomfat com a culturista, però a Arnold Alois Schwarzenegger la fama de debò li va arribar gràcies a dos personatges cinematogràfics: *Conan the Barbarian* (el trasllat a la gran pantalla del personatge creat els anys 30 del segle XX per l'escriptor d'aventures fantàstiques Robert E. Howard) i *The Terminator* (una idea basada en històries de Harlan Ellison, tal com va assenyalar, fins que en va obtenir el reconeixement, el mateix escriptor i guionista). I és de la segona part d'aquest darrer film, dirigida també per James Cameron, que ens arriba la rèplica en làtex de l'actor: si els efectes especials del primer lliurament de la saga *Terminator* van marcar per a molts un punt i seguit, bona part del

mèrit va ser del productor i dissenyador de robots per al cinema Stan Wilson, que també va participar al *Terminator 2* (i al 3 i al 4, però això ja és una altra història) on es pot veure aquest *cyborg* Schwarzenegger amb l'ull mig dins mig fora. *Terminator 2: Judgement Day* va ser, en aquell moment, el 1991, la producció més cara de la història del cinema, va obtenir quatre Oscars (efectes visuals, so, maquillatge i edició de so: diguem que el treball actoral no és la cosa més important, en aquests casos) i un considerable èxit de taquilla (amb 520 milions de dòlars, només va quedar per sota d'*E.T.*). Schwarzenegger, en aquesta segona part, ajuda els bons (és a dir, els humans): és un T-800 CSM-101, un *terminator* que els humans reprogramen i envien al passat perquè protegeixi el futur líder de la resistència en la desesperada guerra contra les màquines. Resulta que volen matar el futur capítol (amb un superrobot *polimimètic*, el T-1000, arribat també del futur) mentre

és petit (a la primera part havien intentat eliminar-li la mare i evitar-ne el naixement, ara les màquines opten per l'infanticidi). Sort que Terminator s'ha fet sensible i ho impedeix.

■ **Des de Krypton amb perill.** És l'únic que pot frenar els poders il·limitats del més súper dels superherois: no hi ha res que afecti l'home de la capa i els calçotets vermells, llevat d'aquest mineral procedent de Krypton, el planeta des d'on va arribar Superman quan encara era un infant i es deia Kal-El. Ningú no havia fet cas dels advertiments del pare, Jor-El, sobre l'emergència del letal mineral que, de fet, va acabar destruint planeta i habitants. Només se'n va salvar Kal-El, ja ho hem dit, que va ser enviat fins a la Terra, descobert i adoptat pel matrimoni Kent i convertit (gràcies als efectes de la gravetat i del

sol groc que ens il·lumina) en el forçat i invencible ésser volador. Quan aparegui en escena el fatídic mineral, però, es constataran els efectes que causa la criptonita sobre Superman. De tant en tant n'arriba algun fragment a la Terra (o n'hi ha que aprenen a fabricar-ne o vés a saber què) i, si cau a mans dels eterns aspirants al domini del món, a Superman se li pot complicar el dia.

Per bé que la varietat de criptonita verda, la que debilita Superman i el pot arribar a matar, és la més comuna (i la que surt al film de Richard Donner, aquella inoblidable versió del 1978, amb Christopher Reeve i Marlon Brando), aquest mineral ha anat tenint, al llarg dels còmics i sèries sobre el superpersonatge, les més acolorides varietats: també n'hi ha de blanca, que elimina la vida vegetal; de daurada, que no mata Superman però li treu els poders; i de vermella, que li pot causar tota mena d'efectes (des d'eliminar-li el sentit del bé i del mal fins a convertir-lo en formiga gegant) i narinant.

Núria Cadenes

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Cuixà

És l'ara de la pàtria. És la pedra angular, el fonament de la gènesi. Al temps que germinava la nació es beneïa un altar a Cuixà, als peus de l'olímpic Canigó, on habitaven els vells déus, on "els àngels vaguen entremig dels troncs sota la pau de les brancades altes". Fou l'any 974, els orígens, quan l'abat Garí el va consagrar. El monjo Garsies, en un sermó datat el 1040, ens en dóna la primera notícia i descripció: "Supra quam magni principis Michaelis altare in quatuor pulcherrimis columnis exagono sche-

mate factis honore condigno statuit." La mateixa homilia ens parla de les seues grans dimensions: "Vastioris grossitudinis, tredecim semipedis longa et novem ampla" (2.15 m x 1.37 m) i de l'extrema blancor, "albedine nimia".

Ben blanca, com el dia enfront de la nit, la claror que aparta la tenebra, plenitud celestial, el bé que guanya el mal. I, dedicada al resplendent arcàngel Miquel, amb espasa de llum de foc, vencedor de dracs apocalíptics i de dimonis revolats, missatger sideral, hereu d'Anubis i Osiris, d'Hermes i Mercuri, guerrer com Mart en un temps de croada i reconquesta i en un lloc on habitaven *simiots* i més divinitats precristianes, que calia vèncer i desterrar.

La mil·lenària pedra, sobre la qual encara se santifica pa i vi, permanent enfront d'una natura variable, continuadora del vell culte a les sagrades roques, perquè hom les considera amb poder fecundador i contenidores dels esperits

Altar de Sant Miquel de Cuixà.

dels avantpassats, potser per això, acull els grafitis de les signatures de personatges del temps fundacional, com qui fa mil anys (1009) fou elegit abat, el fundador Oliba, els quals perpetua. Un marbre venerable (profanat pels francesos, castigat 150 anys com a balcó a Vinçà), procedent del capitol de Narbona, del temple de Júpiter, Juno i Minerva, un símbol més de la filiació romana de la nostra llengua, cultura i nació.

Periodista